

Рецензия

от доц. д-р Митко Василев Момов,
за дисертационния труд на Петър Димков:
на тема: „Динамика на креативността на феномена гранична ситуация“
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление – 2.3. Философия,
научна специалност – съвременни философски теории

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1256 от 01.06.2021 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Биографични данни за докторанта

Петър Димков е зачислен в докторантската програма по Съвременни философски теории на ЮЗУ „Неофит Рилски“ през 07. 2017 г. Бакалавърска степен „Бакалавър по приложна лингвистика“ е получил през 2013, а магистърска „Магистър по когнитивни науки“ през 2015 в Университета Оснабрюк, Германия.

От 2016 г. работи в ЮЗУ „Неофит Рилски“ във факултета по изкуства, философски факултет в катедрите социология, философски и политически науки, техническия факултет и но този за природо-математически науки. Автор е на 27 публикации на български и английски, повечето от които са по темата на дисертацията, с което надхвърля изискваните за желаната степен. Участник е в 19 научни конференции и има 7 цитирания, с което покрива напълно метричните изисквания. Авторефератът в представения формат по обем, съдържание, актуалност и мотивираност също отговаря на приетите изисквания. Коректно са въведени работните понятия.

Структура и съдържание на дисертационния труд

Текстът е в обем 526 стандартни компютърни страници. Общото въведение включва понятиен апарат, цел, задачи, работна хипотеза. Текстът съдържа 3 глави, като всяка една от тях съдържа въведение и обобщаващи изводи. Работата завършва с общо *Заклучение* и изведени *Приноси*. Библиографията е изписана на 46 страници, 2/3 от нея са източници на английски, 3/4 от последните 10-15 години. Цитиранията в текста са коректни. Основните понятия са дефинирани ясно, проблемите са поставени стегнато, аргументирано, на достъпен език, свидетелство за задълбоченост на разработката.

Актуалността на темата ангажира вниманието на читателя. В *Обръщението* се отбелязва, че необятността в знанието за човека налага граници в разбирането на „човешката ситуация“. Вместо търсене на цялостността в нея, се предлага да се проведе *дискусия на перспективите* (Ясперс 1953/78). Казаното по нататък е изведено в заключението: *Всеобхватното не може да стане обект на изследване, защото за да е изобщо възможно това, то трябва да бъде наблюдавано в неговата цялост и дистанция* (с. 27).

Общото въведение предлага стъпките към разбирането на *граничната ситуация* в терминологията на Ясперс и Фройд (с.18). Направеното в работата разграничение между *психично, екзистенциално и психо-физиологично* допълва представата за необхватност, необятност. Върху тези различия дисертантът по-нататък (с. 32) представя ограничения потенциал на *живота на автомата, на придобитото знание, илюзията за благоденствие и благополучие на средния човек*. За основа е взета една отличителна за съвременната философия перспектива – екзистенциализма на Ясперс. Интересът към него интригува поради амбициозната заявка за новаторство в така наречената *вторична литература*. Интердисциплинарният характер на работата позволява съвместимост на метафизичен опит с психо-техниките на медицината. Тази съвместност е приложима в *граничната ситуация*, тъй като подобрява информационната ѝ стойност, достъпа до публики, които пряко или косвено я преживяват. За целта се предлага също вторичен прочит, който обогатява разбирането на *граничната ситуация* с конструктивна критика, *посткритично развитие* (Автореферат: 34).

Целта на настоящото изследване е да проследи динамиката на креативността във феномена „гранична ситуация“ (с. 48). Философският прочит на Ясперс да се допълни с неврофеноменологични и неврофилософски изследвания по проблема. Предлагат се също коментари на гранични ситуации върху експериментален материал по методики на примера на автобиографичен тест (Автореферат: т.5; Дисертация: с.50).

Глава 1 *Понятието „гранична ситуация“* е проблематизирано в разбирането на Ясперс, в нейната същност, агенти и преодоляване на това състояние. Важно е да се разграничи научното от философското разбиране: *на философията, която се стреми не към придобиването на обективно знание, а към субективното „вътрешно действие“, посредством движението на мисълта, което води към „промяна на светогледа и светоусещането“ на мислещия субект, към „съзнание за сигурност“*

(Ясперс, по Димков (с.56)). Науката изследва обекти от обективната действителност, докато философията борави с идеи. И доколкото науката се стреми да изследва обектите на света, изпада в антиномиите на този свят. Докато философът, определяйки мястото си на границата, може да разпознае крайностите и възможността да се излезе отвъд тях. Някои от темите на философа са: четимост и слушаемост на изложеното, разбирането му; *всеобхватното* (с. 61-62) е разбирано като *надмогване* на хоризонти, илюстрация на което е околосветското пътешествие, трансграничното движение; различимост на *налично битие* (dasein) в качеството на перманентно, флуидно и *съзнанието като такова* в качеството на универсално всеобщо валидно, всеобхватно, дух одухотворяващ не сам по себе си, а посредством актуализация в идея; обвързаност на *всеобхватното с existenz*. Това, което в митовете е душа и бог, философският им прочит е *existenz* – не от този свят, поради което бива непознаваемо (с. 74). В знанието за него е подчинено на това, че колкото по-задълбочено се навлиза в него, толкова повече се засилва изискуемостта; *екзистенциалната комуникация* е разбиране за потъналото в забвение, вид реабилитация. Заслугата на Ясперс е в реабилитацията на „сърцето“ и „душата“, на комуникацията в *любяща борба*, когато картите са сложени на масата без скрито покрито, премълчаване, резервираност. Става дума за откровеност, взаимна прозрачност, солидарност, пълно зачитане. Илюстрации като „вживяност“ или „погълнатост“ в детската възраст са уподобени със симптоматика от фармакологията, физиологията и психологията. Интересен е паралелът, направен между екзистенциалната комуникация и *психичната защита* (по Фройд) като способност на съществуване в самоизмама и самозаблуда (с.86- 92). Заключение е, че човек използва речта, за да постигне желани реакции, а не да изрази мисли. Хората по-скоро играят роли, отколкото живеят истински. В § *Разумът* (с.95-103), в интерпретация на Ясперс, богатството на възприето е представено от *интелект* и *разсъдък*, с различията на специфичните за тях характеристики. *Трансцендирането* за философията е способност да се освети крайност, производни на която са фалшификациите (с.109). *Крушението* (с. 112) е в ограничения достъп до единното, абсолютното. Проява е на *крах на волята* да достигне цялостността, *безплодност в усилията* за достъп до абсолютното, *провал при сблъсък* в гранична ситуация. Вратата е в скалата на предприетия риск, *ръководен от истината* без тя да ти е дадена. В тази част от скалата, вратата е източник на достоверност в алианс със знанието (с. 119-121). Бог става достоверен за мен със силата, присъща на преживяната заплахата от екзистирание, моето и на близките ми.

В § *Същност на понятието „гранична ситуация“* динамиката в живота е представена в категориите на времето, на минало което никога не се реализира в размера и качествата на очакваното. И на бъдеще, което предстои, но никога не е еднозначно, винаги е двусмислено. В него неоспорим е само краят на жизнения път. Ситуациите, които разтърсват човека из основи са тези, които вещаят едновременно изход да бъдат преодолен. От друга страна е страхът от последствията. В същността си, това са ситуации, сходни в това: че *няма нищо устойчиво, стабилно*; че човек винаги е в очакване да изпадне в тях, *излиза от една и влиза в друга*; циклични са, в невъзможност да се живее без борба и страдания, да се избегне вината; те са непредвидими и неизчислими, разтърсващи чувството за сигурност пред обстоятелства, пред които човек не може да устои, но извлича поуки от тях. За тези, които се носят по течението на събитията (*das Man*), гранични ситуации не съществуват. Как тогава тези, които попадат в тях да излязат? Изход има: промяна в начина на мислене, променяйки начин на живот, респективно – на мисленето. Тук човекът има право на избор. Потенциал за това дисертантът вижда в екзистенциалната комуникация, мистичното преживяване, арт-терапията, философстване преодоляващо антиномичността на ситуацията (с.141).

§ *Гранична ситуация и психо-патология* предлага разбиране, че ситуациите следват човека през целия му жизнен път, затова и всяко разрешаване е поредно, но не последно. Сред сценариите са тези на невъзможност да бъде преодоляна, което нарушава стабилността на здравето, пример за което са депресивните състояния. Посоката на изхода от такива състояние е ангажираността на съзнанието, не *в това как да се прекрати бъдещето, а в това как да се живее в него* (с.142).

В глава 2 *Науката срещу философията* се проследява взаимната им съпоставимост с оглед на човешкото съзнание в *норма* или *патология*, както и в потенциала им за осигуряване на *психична защита (Автореферат)*. В този контекст е направен паралел на учението на Фройд с разбирането за емоционалност от перспективата на неврологията и философията. Неврофеноменологията е класифицирана като подраздел на неврофилософията, с цел това съотнасяне да разшири разбирането на граничната ситуация (с. 158). Неврофилософията поради интердисциплинарния си характер взаимодейства с философията на науката и невронауките, предоставящи фактическия материал за изследване на граничната ситуация. Във § *Взаимоотношението между науката и философията* възражението на Ясперс към психиатрията цели разграничаване на философската от научната методология. С което

се определя мястото на не-научното, не-доказуемостта и строго научното. Взаимодействието помежду им престава да се изключва, а в много случаи допринася в изследването на феномена. Например Бог е универсалност, която нито е доказана, нито е отхвърлена. Изследването на науката и философията трябва да *си подадат ръце* (с.165) – такова е заключението на философа. Това послание е в изключително съзвучие с тези в съвременната антропология и социална философия. Такъв концепт, предмет и на двете е *съзнанието* в търсенето на фоновото му разбиране (§ *Съзнанието: на кръстопът на наука и философия*).

Във § *Функционирането на човешкото съзнание и психика* са представени научни резултати при нарушено здраве: следствия от дефекти, предизвикани от неадекватно отразяване на обекти в съзнанието; при преумора, депресия, свръх възбуда дефектите в мозъчната дейност, с усещане на „невъзможност да си събереш мислите“, като „пустота“ (Мечков, с.193). В § *Защитни механизми* се оценява *психичната защита*, разбирането на която намира място при З. Фройд и А. Фройд и в реабилитираната психоанализа днес.

Във § *Философия на емоциите*, последните са представени като *очовеченото в човека; най-интимното; регулатори, пускови механизми целящи равновесие* (с.218); Оценява се симптоматиката им в болестни състояния; относителността на *свободна воля* е подкрепена от състояния на нейното отсъствие, т.е. на безволие; представено е взаимодействието на детерминизъм и ин-детерминизъм в свободната воля, където *човек, подчинен на необходимостта, е същевременно свободен* (Рубинщайн, по Димков (с. 227)); въведено е разбиране за *вътрешно сетиво*, което е работещо в човека само дотолкова, доколкото свето-отразява възприятието, служи за навигатор в действията му. Оттук и разбирането за свободата в нейната относителност; *компенсаторната роля* на мозъчната дейност, която реагира на патологични състояния и компенсира мозъчни нарушения (с.234); съответствие на емоционалните преживявания с тези на външните усещания и усещания на тялото;

В § *Екзистенциални чувства* са поставени на внимание теми като: разбирането за *Аз-а, душата* представени в историко-философски план чрез идеи на новото време, съвременната западна философия, на изтока в традициите на даоизма, конфуцианството, будизма, индуизма; назовани са достойнствата на емпиричния материал, извлечан в изследвания на мистични пътувания, преживян опит. В източните традиции, хилядолетия преди съвременната медицина, са известни практики

на загриженост за последствията от цивилизацията върху психичното здраве. Днес, в синхрон с традициите се вижда потенциал в развитието на невронауката.

В § *Креативност* е назована връзката ѝ с патологични състояния, психични заболявания; реферирана е връзката на креативността и фантазията на децата, връзката ѝ с невротизма; Философстването върху разбирането на креативността оставя впечатлението за субективност на гениалния ум. Дали подобна субективност не идва в повече? Дали не следва ученият да се приема като откривател, а не създател? Сред назованите „тъмни страни“ на креативността се посочват рекламата, забавленията, политиката, науката и технологиите. В списъка попадат бизнесът, тероризмът, войните, престъпленията (с.270-271).

Глава 3 представя динамизма на граничната ситуация, с оглед на темпоралността (*креативност*) на *усета* (Ясперс); мястото, определяно преди, по време и след ситуацията. Губейки почва под краката си, разбираме принципа, на който нещата се зараждат отново и отново, т.е. на нещата в движение. Колкото по-осъзнато, толкова по-автентично, по-интензивно, по-цялостно...*колкото по-пълно е преживяното, толкова по-истински и по-автентичен е субекта...човек е това, което сам е направил от себе си...* (с.277-280). Впечатляващо е вниманието, което е отделено на не-деянието, не-действието. Представен е списък от методи за преодоляване на граничната ситуация, сред които са тези на не-оказване на съпротива. Потвърждение за осмисляне на феномена, значимост с практическа приложимост, защитна реакция, терапевтичен опит, изграден съпротивителен механизъм в гранична ситуация, е творческият път на В. Франкел (метод *воля и смисъл*). На него е отделено внимание в отделен § с формат на самостоятелна студия *Логотерапията на Виктор Франкел*. Извод за възможен защитен механизъм срещу психоза от ядрена заплаха прави и Ясперс;...*ако ние израснем сигурни в нашата свобода, следователно в нашата отговорност, има шанс за промяна и следователно за спасение* (с. 293).

В § *Депресивно-песимистичен реализъм* (366-393), тема представена във формата на самостоятелна студия, е засегнат проблемът на депресията. В подкрепа на такава възможност са привлечени факти. Обещаващ за преодоляването ѝ е синтезът между наука и философия. Някои от ключовите думи в дискусиата са депресия, песимизъм, реализъм, философия на емоциите, екзистенциални чувства. Представено е също и разбирането на Ясперс за *депресивно-песимистичния реализъм*. Изведени са достойнствата на песимистичния реализъм, сред които: ролята му на защитен регулаторен механизъм; обратно на оптимизма, хвърлящ в илюзии, надценяващ

значимостта на безпочно щастие; емоциите съпътстват стратегиите за промяна; потърсена е взаимозависимостта на *светоглед, волеви сили, оценъчни способности*, верига от закономерности зареждащи духовността.

В § *Психология на емоциите* отново в обем на студия (366-393); вниманието е върху динамиката на мисловния компонент; в представата на *позитивни и негативни емоции*, от гледна точка на възможностите за отключване на потенциал за фантазия и въображение и, обратно спъващи, препятстващи ги в състояния като „загуба на ума“, „заклещване“, стесняване на съзнанието. Представена е медицинската симптоматика на емоциите в *негативно-песимистичен реализъм*, преведена на езика на философските интерпретации, сред които тези на Шопенхауер и А. Камю.

§ *Генезис на фармакометафизиката* е равен по обем на самостоятелна студия (с. 395-415). Той включва критичен преглед на Ясперс за невронауката от времето на Павлов; отчетен е напредъкът на съвременната наука, възможностите ѝ за по-голяма увереност и критичност; Оценен е потенциалът и ограниченията в съвместното действие на психотерапия и медикаментозна терапия;

В § *Епилепсията на Достоевски* е представено разбирането на Ясперс за дълбочината на човешките възможности в *existenz*, парекселанс илюстрация на психичното време. Животът на великия руски писател се оценява като универсално мистично преодоляване на гранична ситуация (с.419).

В заключението на дисертанта са изведени изводи и приноси на настоящото изследване.

Научни приноси на дисертационния труд

Те са измерими по ясни критерии за аналитичност и приложност: (1) фокус към най-човешката страна на съществуването; (2) потенциал за медицината да филтрира и *дестилира* гранични състояния; за качествените изследвания, материал за които е преживяното; (3) По това, кой изпада в подобни ситуации да се правят изводи за относителността на преживяването, за предела на граничната ситуация, откъдето и възможност за изход от нея; В тази посока има място да се осмисля *латентна готовост* за изпадане в нея и за превенция да не се случи; (4) Опитът в превенцията засилва отговорността в изследването на *механизма на психичното разстройство*, основан на неадекватно зареждане или разтоварване на енергия, на *неадекватно* или *изопачено съзнание*, на психическа неуравновесеност и дезинтеграция (39). (5) Философия на здравето се ангажира с превенцията да бъдеш здрав (*превантивна*

психиатрия) (40); (6) Философската педагогика залага на просветеност, доказаност, осъзнатост; тук намират място *възпитанието, превъзпитанието, самовъзпитанието* (40), потенциалът на *личния опит, на професионалната всеотдайност*. (7) *Изкуството да живееш* е в това, да осъзнаваш връзката с обкръжението, скромното, но уникално по своята същност място, което заема човекът в екосистемата. В тази насока е виждането на потенциал в стратегиите за оцеляване на човечеството. Отговорността за това как да живееш лежи на самия човек, неговите действия и бездействия; (8) Съзвучно с призива на „подадените ръце“ са изследванията на огледалните неврони. В тях се изваждат „на светло“ феномени като емпатия, съчувствие към преживяванията на „другия“. Знанията за патологията на представените в тях процеси е от значение и за психиатрията, и за философията, а най-вече и за терапевтичните практики и връщането към нормалност.

Препоръчителни бележки

1. Втората половина от дисертацията включва параграфи с обем и формат на самостоятелни студии. Напр. на с.264 четем *...в настоящата статия...* Предвид характера на дисертационния труд, тези места се нуждаят от редакция.

2. По темата за *Психеделите* е предизвикателство за лекарското съсловие да задълбочава изследванията на патологични състояния на човешкото светоусещане. Взимайки предвид обаче факта, че това съсловие попада в рисковите групи на най-тежките заболявания, ни кара да се въздържим от коментар в тази иновативна иначе тема.

3. В § *Фармакометафизиката* относно медикаментозната терапия се коментира съвместната практика с традиционната медицина, която компенсира терапевтичната недостатъчност на медикаментозното лечение. В практиката на съвременната медицина се провежда лечение на заболяването, а не на човека. Терапията е в болнична среда и медикаментозно лечение, където човекът се затваря, а неговата активност се притъпява. В практиките на източната медицина се полагат грижи не към заболяването, а към човека. За това се предпочита не болнично заведение, а неговата естествена среда. Там той изгражда съпротива, имунитет не в изолация, а с активно участие.

4. В § *Епилепсията на Достоевски*. Въпреки стремежа болестта да бъде

представена с нейната клинична фактология, в представените изводи не е ли избирана само художествената страна – мистично преживяното от писателя? *Достоевски е писал, че той би сменил години от живота си – дори целия си живот – за едно такова преживяване* (430). Това заключение срещаме на няколко места в текста (с. 420; 421; 422;430). Това ни кара да се въздържаме от категорична оценка за опитите с психотропните вещества, та дори и с цел за търсене на изход от граничната ситуация. Както и от извода (с.433), в тяхната *употребата* да се търси изход за *благоприятното лечение на зависимости*. Поучителен е опитът, че дори да се намери воля за излизане от зависимост, самата зависимост остава в съзнанието на зависимия.

Заклучение

В заключение на прочита и впечатленията от дисертационния труд *Динамиката на креативността на феномена гранична ситуация*, убедено мога да подкрепя присъждането на Петър Димков на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление – 2.3. Философия, научна специалност – съвременни философски теории.

1.10. 2021

София

Подпис:

/доц. д-р Митко Момов/

О Т З Ы В

доц. д-р Митко Василева Момова,
к диссертации Петра Димкова
по теме: «Динамика творчества феномена пограничной ситуации».
для получения образовательной и научной степени «Доктор»
по профессиональной сфере - 2.3. Философия,
научная специальность - современные философские теории

Текст состоит из 526 стандартных компьютерных страниц, в том числе общее введение, понятийный аппарат, цель, задачи, рабочая гипотеза. Он включает 3 главы, каждая с частями, введением и сводными выводами. Заканчивается общим заключением и окончательными выводами. Библиография составлена на 46 страницах, 2/3 из которых с англоязычными источниками $\frac{3}{4}$ за последние 10-15 лет. В *Обращении к читателю* отмечается обширность знаний о человеке, многогранность в понимании «человеческого положения». Поэтому вместо поиски совокупности предлагается обсуждение отнести на перспективах (Jaspers 1953/78). Вывод подтвержден следующим: Комплексное не может быть объектом изучения, потому что для того, чтобы это было вообще возможно, его необходимо наблюдать во всей полноте и на расстоянии (стр. 27). Предлагается вводить шаги к пониманию „пограничной ситуации“ в терминологии Ясперса и Фрейда (стр. 18). В работе проведено различие между ментальным, экзистенциальным и психофизиологическим, которое дополнено идеей необъятности бесконечного.

Цель настоящего исследования - проследить динамику творчества в феномене «пограничной ситуации» (с. 48).

Глава 1 занята понятием «пограничной ситуации», введено понимание Ясперса об ее агентах и о способах их выхода из нее. Важно отличать научное понимание от философского: философия стремится не к обретению объективного знания, а к субъективному «внутреннему действию» посредством движения мысли, которое приводит к «изменению мировоззрения» человека, к «сознанию безопасности» (Ясперс по Димкову (с. 56)). Наука изучает объекты объективной реальности, а философия занимается идеями. И поскольку наука стремится изучать объекты мира, она попадает в антиномии этого мира. А философ, определяя свое место на границе, узнает крайности границы, так что имеет выбор, дана ему возможность выйти за их пределы.

Интересна параллель, которая проведена между экзистенциальной коммуникацией и психической защитой (согласно Фрейдю). В них обнаружена способность существовать в самообмане (стр. 86-92). Вывод таков, что человек использует речь для достижения желаемых реакций, а не для выражения мыслей. Люди скорее играют роли, чем живут реальной жизнью.

Трансцендентность для философии - это способность понимать пределы, порожденные фальсификациями (с.109). Крах (с. 112) – место его отнесено к ограниченном доступе к целокупному, абсолютному. Это проявление краха воли к достижению целокупности, бесплодия в попытках достичь абсолютного, неудачи при столкновении в пограничной ситуации. Вера находится на шкале риска, руководствуясь истиной, которой вам не дана. В этой части шкалы вера является источником достоверности в союзе со знанием (стр. 119–121). Мне следует доверять Богу той силой, соизмерной пережитой угрозе моего существования и существования моих близких.

В § *Сущность понятия пограничная ситуация* представлена динамикой жизни в категориях времени, прошлого, которое никогда не реализуется в количестве и качестве ожидаемого. И в категориях будущего, которое впереди, но никогда не однозначно, всегда неопределено. В нем бесспорен только конец жизненного пути человека. По сути, это ситуации, похожие в том, что нет ничего устойчивого, стабильного; что человек всегда ждет, чтобы упасть в них, выйти из одной и войти в следующей ситуации. Для тех, кто плывет по ходу событий (*das Man*), пограничных ситуаций не существуют. Как же тогда с теми, кто попадает в них, каким же образом они выходят? Выход есть путем смены образа мышления, изменения образа жизни, а вмесет с тем и мышления. Здесь человек имеет право выбора. Направление выхода из такого состояния - это приверженность сознания не к тому, как положить конец будущему, а к тому, как жить в нем (с. 142).

Глава 2 *Наука против философии* прослеживает их взаимная сопоставимость с точки зрения человеческого сознания в состоянии нормы или патологии, а также их потенциал для обеспечения психической защиты (*Автореферат*). Нейрофилософия, благодаря своего междисциплинарного положения, взаимодействует с философией науки и нейробиологией, обеспечивая фактический материал для изучения пограничной ситуации. Наука и философия должны идти навстречу друг другом (с. 165) - таков вывод философа. Это сообщение вполне согласуется с современными тенденциями антропологии и социальной философии.

В *Философии эмоций* приведены, итоги их исследования, представления о них как человеческое в человеке; самое сокровенное, необходимое; регуляторное, механизмы становления баланса (стр.218). Оцениваются их симптомы при болезненных состояниях, относительность свободы воли поддерживается состояниями ее отсутствия, т. е. сопротивления. Представлено взаимодействие детерминизма и индетерминизма в свободной воле, где человек, подчиненный необходимости, в то же время свободен от нее (Рубинштейн, по Димкову (с. 227)). Введено понимание внутреннего смысла, которое работает в человеке лишь постольку, поскольку оно отражает мир, служит регулятором в его действиях. Отсюда понимание свободы в ее относительности; компенсаторная роль мозговой активности, которая реагирует на патологические состояния и компенсирует мозговые нарушения (с. 234).

В главе 3 представлена динамика пограничной ситуации с учетом темпоральности (творчества) чувств (Ясперс). Внимание уделено не-действию, бездействию, что особо впечатлительно. Приведен перечень методов выхода из приграничной ситуации, среди которых есть методы непротивления злу насилием. Подтверждением понимания феномена, его практической значимости, защитной реакции, терапевтического опыта, механизма сопротивления в пограничной ситуации является творческий путь В. Франкеля (метод воли и смысла).

В § *Психологии эмоций*, снова в том исследовании (366–393) внимание уделено динамике мыслительной составляющей. В центре внимания ставятся положительные и отрицательные эмоции, с точки зрения возможностей раскрытия потенциала фантазии и воображения и, наоборот, их сдерживания, предотвращения их в таких состояниях, как «потеря ума», «ловушка», сужение сознания. Представлена медицинская симптоматика эмоций в негативно-пессимистическом реализме, переведенная на язык философских интерпретаций Шопенгауэра, А. Камю.

Научный вклад в диссертацию

Их можно измерить с помощью четких критериев аналитичности и применимости: (1) сосредоточено внимания на наиболее человеческой стороне существования, в центре которой находится человек; (2) приводится оценка лекарственных средств, возможность фильтровать и перегонять граничные условия; а так же потенциала качественного исследования, как источник автобиографического материала; (3) О том, кто попадает в такие ситуации, делать выводы об относительности опыта, о границах пограничной ситуации, откуда имеется выход. В

этом направлении есть место для рассмотрения скрытой готовности упасть в нее и предотвратить ее возникновение. (4) Опыт профилактики усиливает ответственность в изучении механизма психического расстройства, основанного на неадекватной зарядке или разгрузке энергии, неадекватном или искаженном сознании, психической неуравновешенности и дезинтеграции (с. 39). (5) Философия здоровья направлена на профилактику здоровья (превентивная психиатрия) (с. 40); (6) Философская педагогика опирается на просвещение, доказательство, осознание; здесь находится место воспитания, перевоспитания, самообразования (с. 40), потенциала личного опыта, профессиональной самоотдачи. (7) Искусство жить - это есть осознание связи с окружающей средой, скромного, но уникального места, которое человек занимает в экосистеме. Ответственность за то, как жить, лежит на самом человеке, его действиях и бездействии; (8) В соответствии с призывом «протянутых рук» направлен опыт исследований зеркальных нейронов. В нем выявлены такие явления, как эмпатия, симпатия к опыту «другого». Знание патологии представленных процессов важно как для психиатрии, так и для философии, и особенно для терапевтических практик и возвращения к норме.

Рекомендуемые примечания

1. Вторая половина диссертации включает параграфы с объемом и форматом самостоятельных статей. Например. на стр.264 читаем... в этой статье... Учитывая характер диссертационного труда, эти места необходимо редактировать. В содержании будущей монографии они могут остаться в том виде.

2. Что касается психоделиков, то перед медиками стоит задача: углублять исследования патологических состояний мировоззрения человека. Однако, принимая во внимание тот факт, что представители этого сословия сами попадают в группы риска по наиболее серьезным заболеваниям, заставляет нас воздерживаться от комментариев, хотя тема является новаторской.

3. В § *Pharmacomethaphysics*, относительно лекарственной терапии у нас появились такие соображения: совместная практика с традиционной медициной компенсирует терапевтическую неадекватность медикаментозного лечения. В практике современной медицины лечат болезнь, а не человека?! Терапия проводится в условиях больницы и с лечением, когда человек закрывается и его деятельность притупляется. В практике восточной медицины заботятся не о болезни и лечении в больнице, а о

человеке в его естественном окружении. Там он вырабатывает сопротивление, иммунитет не изолированно, а при активном участии.

3. В эпилепсии Достоевского. Несмотря на желание представить болезнь в ее клинической фактологии, в представленных выводах скорее сделан выбор на художественную сторону - мистицизм переживания? Достоевский писал, что он меняет годы своей жизни - даже всю свою жизнь - на такой опыт (с. 430). Мы находим этот его опыт в нескольких местах текста (стр. 420; 421; 422). Это заставляет нас воздерживаться от определенной оценки психотропных веществ как опыта или даже для того, чтобы выйти из пограничной ситуации. А также от заключения (с. 433), что при их помощи нужно искать благоприятное лечение пагубных привычек. Опыт таков, что даже если у человека появляется желание избавиться от зависимости, сама зависимость остается в сознании наркомана.

Заключение

Завершая чтение и под впечатлением от диссертации *Динамика творчества феномена пограничной ситуации*, могу убедительно поддержать присуждение Петру Димкову ученой и образовательной степени «Доктор» в профессиональной сфере - 2.3. Философия, научная специальность - современные философские теории.

1.10. 2021 Подпись:

София / доц. Доктор Митко Момов /